

Türkiye’den Yeni Jeomitosit Önerileri
New Geomythosite Proposal from Türkiye

**Yıldırım Güngör^{1*} , Direnç Azaz¹ **

¹ *İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Mühendislik Fakültesi
Jeoloji Mühendisliği Bölümü Avcılar/İstanbul, Türkiye*

• Geliş/Received: 20.09.2025 • Düzeltilmiş Metin Geliş/Revised Manuscript Received: 26.11.2025 • Kabul/Accepted: 29.11.2025
• Çevrimiçi Yayın/Available online: 17.05.2026 • Baskı/Printed: 22.05.2026

Araştırma Makalesi/Research Article

Türkiye Jeol. Bül. / Geol. Bull. Turkey

Öz: Mitolojik öyküler toplumların yaşamlarında önemli rol oynamışlardır. Birçoğu din kökenli olsa bile mitolojik öykülerin önemli kaynaklarından biri jeolojik süreçler sonucunda meydana gelmiş doğa olaylarıdır. Doğadan kaynaklanan olayları açıklamakta zorlanan toplumlar bu olayları birtakım efsanelerle birleştirerek bunları birer mitolojik öyküye dönüştürmüşlerdir. Bu mitolojik öykülerin bazıları geçmişte meydana gelmiş volkanik patlama, sel, deprem, tsunami vb. gibi katastrofik birtakım olayların anlaşılmasında günümüz araştırmaları için birer kaynak niteliğindedirler. Jeoloji ile efsanelerin iç içe geçtiği bu tür mitolojik öyküler Jeomitoloji, jeomitolojik özelliği ağır basan jeositler de Jeomitosit olarak tanımlanmaktadır. Bir toplumun, kültürel ve tarihi zenginliği, o toplumun yaşadığı coğrafyanın jeolojik/jeomorfolojik zenginliğiyle birleştiğinde, ortaya çıkan mitolojik öykülerde yerbilimlerinin ağırlığı kaçınılmaz olmaktadır. Bu çalışmada kültür ve jeolojinin iç içe geçtiği Türkiye’nin farklı bölgelerinden 10 adet jeomitosit tanıtılarak Jeoloji ile mitoloji arasındaki ilişki detaylandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Jeolojik miras, jeomitoloji, jeomitosit, jeosit, mitoloji.

Abstract: *Mythological narratives have played a significant role in shaping the lives and worldviews of societies throughout history. While many of these narratives originate from religious traditions, natural phenomena resulting from geological processes constitute another important source. In their attempts to explain extraordinary events in nature, communities often merged these occurrences with legends, thereby transforming them into mythological accounts. Some of these accounts serve as valuable references for contemporary research, particularly in understanding past catastrophic events such as volcanic eruptions, floods, earthquakes, and tsunamis. Mythological stories in which geology and legend are interwoven are defined as geomythology, whereas geosites with pronounced geomythological characteristics are referred to as geomythosites. When the cultural and historical wealth of a society converges with the geological and geomorphological richness of its landscape, the influence of the earth sciences within its mythological traditions becomes inevitable. This study seeks to elaborate on the relationship between geology and mythology by presenting ten geomythosites from different regions of Turkey, where cultural heritage and geological phenomena intersect.*

Keywords: *Geological heritage, geomythology, geomythosite, geosite, mythology.*

GİRİŞ

Dünyanın farklı köşelerinde, görkemli uygarlıklardan küçük yerel kabilelere kadar her insan topluluğunun yarattığı ve daha sonra da inandığı, hatta tapındığı mitolojik öyküler ile bu öykülerin kahramanları vardır. Bu mitolojik öyküler insanın benliğini bulmaya başlamasından itibaren toplumla birlikte olan ve çoğunlukla da toplumu yönlendiren olgulardır ve toplumların dini inanışlarıyla doğrudan ilişkileri vardır. İlk mitolojik öykünün ne zaman başladığını bilmek mümkün değildir. Ama tahmin etmek çok kolaydır. Büyük bir olasılıkla bir doğa olayıyla ilişkilidir. İnsanların anlam veremedikleri ilk şeyin doğal olarak yağmurla ortaya çıkan ürkütücü bir gürültü veya bir dağın aniden patlaması olma olasılığı çok fazladır. Bu gürültünün bulutlardaki elektriklenme ile dağın patlamasının ise yeryüzündeki magmatik faaliyetlerle ilgisi olduğunu yüzbinlerce yıl önce yaşayanların bilmesi mümkün değildir.

Mutlaka gerçekleşmiş olan ve belki de küçük kabilelerin yaşamlarını etkileyen öykülerin kısa sürede unutulup yerlerine başka öykülerin geçmiş olması muhtemeldir. Çünkü bu öyküler küçük kabilelerin hafızası ile var olup bu hafızanın yitmesiyle de yok olmuşlardır. Mitolojik öykülerin ortaya çıkmasında, yaklaşık 40 bin yıl önce beyinde “*otobiyografik bellek*” gelişiminin payı oldukça büyüktür (Torrey, 2018). Otobiyografik belleğin gelişmesi ile yavaş yavaş ölümün farkına varan insanlar yaşamı sorgulamaya başlamışlardır. İlk mitler bu sorgulamalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Zamanla küçük öykülerden güçlü olanlar toplumun belleğinde yer almaya başlamış ve kalıcı olmuştur. Bu öyküler binlerce yıl insanları etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir.

Mitolojik öykülerin kalıcı olması büyük bir ihtimalle tarım devrimi ile başlamış olmalıdır. Özellikle otobiyografik belleğin gelişmesinden sonra diğer bilişsel becerilerin kazanılmasında 12 bin yıl önce başlayan tarım devriminin önemli bir rolü vardır (Torrey, 2018). Tarım devrimine

kadar yerleşik olmayan ve gezgin bir yaşam süren Homosapiens, tarım devrimiyle birlikte yerleşik yaşama geçmek zorunda kalmış ve o zamanki nüfusa oranla büyük yerleşim yerleri kurarak buralarda yaşamaya başlamıştır. Büyük bir çoğunluğu Mezopotamya ve Anadolu’da bulunan bu yerleşimlerden Urfa ili sınırları içinde olan Göbeklitepe yaklaşık 12 bin yıl öncesine tarihlendirilmiştir (Schmidt 2003; Dietrich vd., 2019; Knitter vd. 2019, Kazancı ve Adıyaman-Lopes, 2022).

Tarım için mi yoksa dini sebeplerle mi yerleştikleri konusunda tartışmalar olsa da bu en eski yerleşim yeri yeni bir dönemin başlangıcıdır. Göbeklitepe’den sonra Anadolu’nun ve Mezopotamya’nın birçok yerinde yeni yerleşimler kurulmuştur. Alacahöyük (MÖ 5 bin yıl), Çatalhöyük (MÖ 7 bin yıl), Caferhöyük (MÖ 7 bin yıl), Nevalı Çori (MÖ 8 bin yıl) ve Çayönü (MÖ 8 bin yıl) bunlardan sadece birkaç tanesidir. Tarımın başlaması ile mecburi olarak yerleşik hayata geçiş bilişim devrimini de hızlandırmıştır. Homosapiens bu özelliği sayesinde diğer grupları alt ederek egemen tür olmuştur. Yerleşik yaşama geçtikten sonra bu özelliğini daha da geliştirmiş ve adeta devrim yapmıştır. Avcı toplayıcı dönemde küçük gruplar halinde ateş başı sohbeti yapan insanlar artık büyük gruplar halinde yaşamaya ve daha çok paylaşım yapmaya başlamışlardır. Bu paylaşımlar mitlerin toplum yaşamında önemli rol oynamasına neden olan önemli bir ayrıntıdır. Mitlerin yavaş yavaş kalıcı olmaya başladığı dönem bu yerleşik hayata geçiş dönemidir. İnsanlar güvenli yerleşim yerlerinde daha çok tartışıp, konuşup stratejiler geliştirirken, inandıkları bir takım mitolojik öğeler de yaşamlarında daha çok yer tutmaya başlamıştır (Hariri, 2016). Bu paylaşımlar bazı mitolojik öykülerin daha kalıcı olmasını sağlarken birçoğunun da yok olmasına neden olmuştur. İnsan nüfusu arttıkça yerel öyküler bölgesel öykülere dönüşmüş ve öykülerin büyük bir kısmı yok olurken güçlü olanlar daha da güçlenerek toplumların hayatlarını daha fazla etkilemeye

başlamıştır. Bu süreçte her bir kabile için özel olan yerel güçler, yavaş yavaş bölgesel güce dönüşen mitlere yenilerek tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Bu dönüşüm köylerden sitelere geçiş döneminde devam etmiş ve kentlerde yaşayan büyük nüfuslar sayesinde etkileşim artmış ve bölgesel mitler de bu kez yerlerini daha büyük ölçekte mitlere bırakmıştır. Bu öykülerin bazıları daha sonra o bölgede ortaya çıkan toplumların da kabul ettiği ve bazen üzerlerine yeni eklemeler yaptıkları öykülerdir. Bu örneklerin en çarpıcı olanları yazının icadından sonra Sümer tabletlerinde görülmektedir (Çığ, 2015). Tabletlerde anlatılan ve günümüzde da inanılan Nuh'un Gemisi öyküsü belki de bir jeolojik olayın günümüze yansımış halidir. Bu olay kayda geçen ilk jeomitolojik öykü olarak ele alınabilir. Bu örneklerden yola çıkılarak mitleri insanların yarattığı ve daha sonra yarattıkları bu öyküleri kutsallaştırdıkları söylenebilir. Ancak çıkış kaynakları ne olursa olsun mitolojik öyküler toplumların hayatlarını hem geçmişte etkilemiş hem de günümüzde etkilemeye devam etmektedir.

Jeomitoloji tek başına bir jeolojik öykü değildir. Jeoloji dışında arkeoloji, tarih, mitoloji ve antropolojinin de bulunduğu ve bunların birbirlerini desteklediği zincirin bir parçasıdır (Vitaliano, 1973; Kazancı ve Boyraz-Aslan, 2025). Tüm bu alanlara ait bilgilerin jeomitolojik özellik kazanması için jeolojik/jeomorfolojik bilgilerle harmanlanmış olması gerekir. Bu tür mitolojik öykülerde bu ilişki kendiliğinden fark edilir. Öyle ki bazı mitolojik öyküler bir bölgede gerçekleşmiş olduğu bilinen ama bilimsel kanıtı olmayan veya yok denecek kadar az olan bir takım katastrofik jeolojik olaylar hakkında önemli bilgiler de verebilir. Böylece bir olaya binlerce yıl önce tanıklık eden insan ırkının bunu kendi anlayışına göre tanımlaması ve anlatması, mitolojik bir öykü olarak şekillenen bazı jeolojik olayların anlaşılmasında önemli katkılarda bulunur. Örneğin MS 79 yılında meydana gelen ve Pompei, Herculenum ve Stabia antik kentlerinin piroklastik akıntılarla tamamen gömülmesine yol

açan Vezüv volkanının patlamasının dramatik sonucu, ancak bu kentlerin 1748 yılında arkeologlar tarafından ortaya çıkarılması ile bilimsel olarak netleşmiş ve patlama hakkında daha detaylı bilgiler elde edilmesini sağlamıştır (Wallace, 2011). Bu keşiften önce bu olay bir mitolojik öykü olarak anlatılmaktaydı. Bir zamanlar bir kıta/ada olarak var olduğu düşünülen Atlantis efsanesi de hâlâ gizemini korumaya devam etmektedir. Efsane mevcuttur ama kanıtlar henüz bulunamamıştır. Bu kanıtlar bulunduğu muhtemelen bir deprem sonucunda kaybolmuş olan bu efsanevi kıta/ada hakkında çok detaylı jeolojik veriler elde edilebilecektir.

Yine aynı şekilde günümüzden 9 bin yıl önce Çatalhöyüklüler, farkında olmadan Hasan Dağından akan lavları boğanın diline benzetip, volkanın aktivitesini bir evin duvarına resmederek volkanla ilgili önemli bilgiler vermişlerdir. Schmidt vd., (2014) tarafından yapılan jeokronolojik çalışma sonucunda elde edilen jeolojik ve jeokronolojik kanıtlar, Çatalhöyük sakinlerinin Hasan Dağının patlamasına tanıklık ettiği ile ilgili yapılan yorumları destekler niteliktedir (Şekil 1).

Şekil 1. Çatalhöyük'te (MÖ 6 bin) yaşayan insanların tanık olduğu Hasandağı patlamasının bir evin duvarına yapılmış resmi.

Figure 1. A depiction of the Hasandağı eruption witnessed by the inhabitants of Çatalhöyük 8,000 years ago, painted on the wall of a house.

Mezopotamya ve Anadolu’da ortaya çıkan mitler günümüz yaşamının hâlâ en etkili güçleri olarak karşımızda durmaktadır. Doğal olarak bu mitlerin bir kısmı kültürel ve dinsel gereksinimlerden ortaya çıkmıştır. Ancak birçok mitolojik öykünün temelinde jeolojik olaylar vardır. Kazancı ve Boyraz-Aslan (2025) jeolojik olaylardan kaynaklanan mitolojik öyküler için jeomitosit tanımını kullanmışlardır. Bu makalede de bu tanım benimsenmiştir. Jeomitosit kaynağını ve varlığını bir takım jeolojik olaylardan alan kültürel jeolojik bir değerdir. Bir mitolojik öykünün jeomitosit olarak kabul edilmesi için önce bu olguyu öne çıkaran bir jeolojik öykünün olması şarttır. Buna en güzel örnek Antalya’nın batısında bulunan Çıralı Yanartaş’tır. Tekirova Ofiyolitinin içinde bulunan serpantinleşmiş ultramafik kayalardan çıkan gaz sızıntıları günümüzden 2500 yıl önce büyük bir efsanenin başlamasına neden olmuştur Öykü basittir ve kaynağı tamamen jeolojiktir (Hoşgörmez, 2007). Bunun için bir öykü uydurmak hiç de zor olmamıştır. Çünkü toplumun bu olayı açıklaması gerekmektedir. Bunun için en kolay yol olaya mitolojik bir karakter kazandırmaktır. Burada anlatıcılar devreye girmekte ve doğa olayına gizemli bir karakter kazandırmaktadır. Belleraponthes adlı genç, alevler saçan üç başlı canavar olan Chimere’yi mızrağıyla öldüremez ama yerin yedi kat dibine gönderir. Ancak canavar oradan da ateş saçmaya devam eder. İşte bu ateş Olympos’un sönmeyen ateşidir (Hoşgörmez, 2007). Bu ateş günümüzde de hala yanmaktadır. Bu jeolojik özellik alanın milli park ilan edilmesine ve bölgeye hatırı sayılır bir gelir sağlamasına neden olmuştur. Burada yapılan etkinlik aslında jeolojik+kültürel bir etkinliktir. Yani jeoturizmdir. Ancak bir jeolojik/jeomorfolojik öğenin jeomitosit olarak kabul edilebilmesi için öncelikle o öğenin jeolojik miras envanterinde olması ve hakkında uluslararası bir yayın olması gerektiği unutulmamalıdır (Kazancı ve Boyraz-Aslan, 2025).

Jeomitoloji terimi ilk kez Dorothy Vitaliano (1973) tarafından kullanılmıştır. Yazar “*Legend of*

the Earth; Their Geological Origins” adlı eserinde ilk kez birçok mitolojik öykünün kaynağının jeolojik olaylar olduğunu söyleyerek deprem, yer şekilleri, sel kütle hareketleri, volkanik patlama, fosillerle kaplı alanlar gibi jeolojik olayların zaman içinde nasıl birer mitolojik öyküye dönüştüğünü örneklerle anlatmıştır. Vitaliano bu kitabında iki farklı jeomitolojik olgudan söz etmektedir. Bunlardan biri jeolojik bir olayın zaman içinde mitolojik bir öyküye verdiği katkı, diğeri ise gerçekleşmiş bir takım jeolojik felaketlerin zaman içinde çarpıtılarak mitolojik bir öyküye dönüşmüş olmasıdır.

Mayor (2004) jeomitolojiyi bilimsel bakış açısının henüz gelişmediği toplumların, açıklayamadıkları jeolojik olayların nedenlerini ortaya koymaya çalışan sözlü gelenekleri olarak tanımlar. Yazar bazı jeomitositlerin fantastik olarak ağır bastığını ve doğaüstü öyküler içerdiğini (Örneğin bu makaledeki Tantalos öyküsü), ancak birçok mitolojik öykünün, tarihin belli bir döneminde gerçekleşen jeolojik ve jeomorfolojik süreçlere dair oldukça bilgi verici detaylar içerdiğini söylemiştir.

Jeomitoloji teriminin kabul görmesi, Vitaliano’nun kitabının yayınlanmasından 31 yıl sonra Fransa’nın Floransa kentinde düzenlenen ve daha sonra kitaba dönüştürülen (Piccardi ve Masse, 2007) 32. Uluslararası Jeoloji Kongresindeki ‘Myth and Geology’ oturumunun etkisi büyük olmuştur.

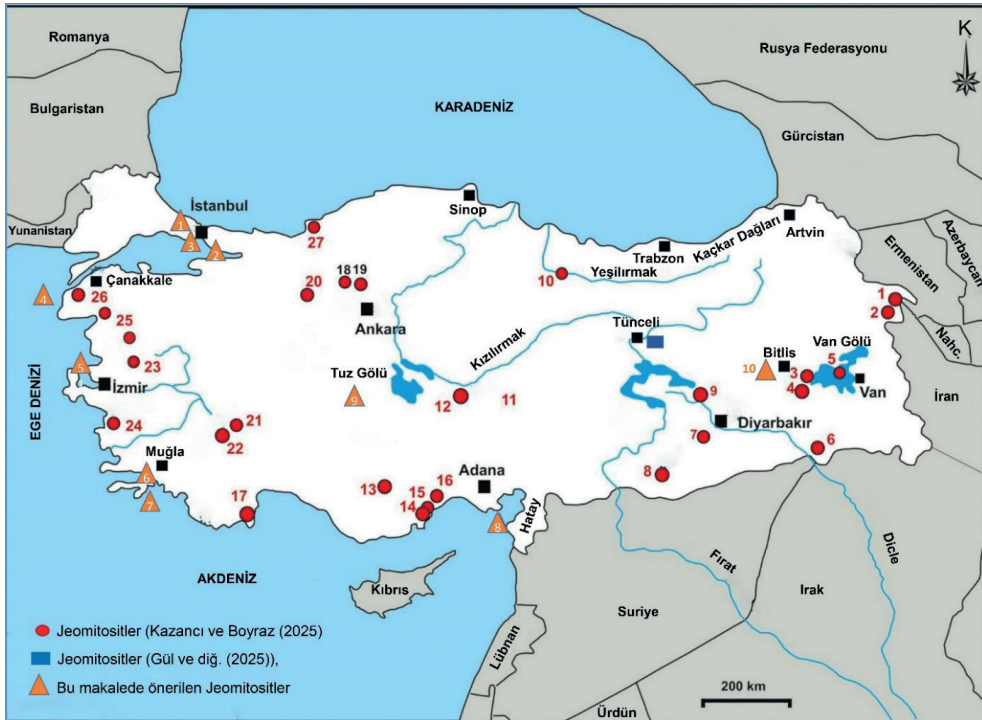
Gray (2013) jeomitolojiyi jeolojik çeşitliliğin kültürel bir değeri veya yansıması olarak değerlendirmiştir. Yazar, jeolojik çeşitliliğin jeomitolojiyi doğrudan etkilediğini, jeomitoloji söz konusu olduğunda jeolojik çeşitliliğin kültürel, tarihi manevi değerlerle ilişkilendirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Ülkemizde bu konuda henüz fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu konudaki ilk çalışmalardan biri Yüksel ve Korkmaz (1982) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar Antalya’nın Kemer ilçesinin Çıralı köyü sınırları içinde

yer alan Yanartaş'ın jeomitolojik özelliklerini, tartışmışlardır. Piccardi (2007), Ege Bölgesinin iki ünlü antik tapınağını jeomitolojik açıdan araştırmıştır. Bu çalışma Denizli havzasının güneydoğusunda yer alan Colossae antik kenti ile buranın yaklaşık 15 km kuzeybatısında bulunan Hierapolis antik kentlerini aktif tektonik açısından inceleyerek, MS 60 yılında iki kenti de etkileyen depremin zamanla mitolojik öyküye dönüşmesinden ve bunun da dini inançları etkilemesinden bahsetmiştir. Yine Hierapolis'te bir kaynaktan çıkan gazların halkın bir fayı kutsal kabul etmesine ve bu gaz çıkışlarının yeraltı dünyasına açılan kapılar olduğuna inanmalarına yol açtığını belirtmiştir. Çalışmada ayrıca M.S. 60 depremine ait bilgilerin tarihsel belgelerde de sınırlı olduğunu bu nedenle sözlü geleneğin tarihsel olayların ortaya çıkartılmasında daha güvenilir bilgi kaynağı olduğunu örneklerle

anlatmıştır. Araştırmacı jeolojik afetlerin mitolojik öyküye dönüşerek toplumun belleğinde kalıcı izler bıraktığını ve bu izlerin antik dönemlerde gerçekleşen olayların anlaşılmasında katkılar sağladığını örneklerle göstermiştir.

Karaoğlu ve Kılıç (2017) ile Ertekin vd. (2021) ise Nemrut volkanı ile ilgili jeomitolojik yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Kazancı ve Boyraz-Aslan (2025) yaptıkları çalışmada jeoloji-mitoloji ilişkisinin gözlemlendiği mitolojik öyküleri, tematik yapılarına göre **dini, tarihi, folklorik ve popüler** olmak üzere dört gruba ayırmışlardır. Yazarlar Ulusal Jeolojik Miras Envanterine dahil ettikleri 27 adet jeomitolojik öyküyü detaylı olarak incelemişler ve jeoloji-mitoloji ilişkisinin gözlemlendiği kültürel jeolojik öğeleri "Jeomitosit" olarak tanımlamışlardır. Gül vd. (2025) ise Tunceli ili sınırları içinde yaptıkları çalışmada 8 adet jeomitosit önermişlerdir (Şekil 2).

Şekil 2. Bu makalede önerilen 10 adet jeomitositin daha önce önerilmiş diğer jeomitositler ile birlikte Türkiye haritası üzerindeki dağılımı (Kazancı ve Boyraz-Aslan 2025'ten sadeleştirilerek).

Figure 2. Distribution of the 10 geomitoses proposed in this paper, together with other previously proposed geomitoses, on a map of Turkey (simplified from Kazancı and Boyraz-Aslan 2025).

MATERYAL ve METOD

Bu makalenin konusu olan jeomitositler saptanırken daha önce yayınlanmış olan makaleler yol gösterici olmuştur. Özellikle Vitaliano (1973) ve Kazancı ve Boyraz-Aslan (2025) tarafından yapılan çalışmalar bu makalenin konusu olan jeomitositlerin saptanmasında kaynak eserler olarak kullanılmıştır. Önerilen 10 adet jeomitositten Dilek Taşı, İstanbul Boğazı ve Haliç, Çarpışan Kayalar, Peynir Kayalıkları, Tantalos Gölü (Karagöl), Delik Taş, Celil Boğazı, Sedir Adası için saha çalışması yapılmış, Kızkumu ve Yarıkkaya için ise literatürden yararlanılmıştır. Bu jeomitositler saptanırken her bir jeomitositin mutlaka jeoloji veya jeomorfoloji ile ilişkisinin olmasına ve mitlerin oluşmasında bu yer bilimsel öğelerin katkıda bulunmuş olmasına dikkat edilmiştir.

ÖNERİLEN JEOMİTOSİTLER

Bu makalede Türkiye'nin farklı bölgelerinden 10 adet jeomitosit ele alınmıştır (Çizelge 1). Bu 10 jeomitosit Marmara Bölgesi (İstanbul), Ege Bölgesi (Çanakkale, İzmir, Muğla) İç Anadolu

Bölgesi (Konya), Akdeniz Bölgesi (Hatay) ve Doğu Anadolu Bölgesi'ne (Bitlis) dağılmıştır (Şekil 2). Bu dağılım her ilde yapılacak bir çalışma ile Jeoloji-mitoloji ilişkisinin yaşandığı mitolojik öyküler saptamanın mümkün olacağını göstermektedir.

Çarpışan Kayalar

Öykünün temelini üvey kardeşi Aioson'dan tahtı hileyle alan İolkos kralı Pelias'ın yıllar sonra tahtı geri isteyen kardeşinin oğlu İason'a tahtı vermemek için Altın Post'u istemesi ve altın Post'u bulmaya giden güçlü kahramanların başlarında geçenler oluşturur. İason Altın Post'u bulup getirmek için Yunanistan'ın en güçlü ve gözü pek yiğitlerini bir araya toplar. Aralarında Hercules'in (Herkül) de bulunduğu 50 kişi, Argo isimli bir tekneyle yola çıkarlar. Amaçları Altın Post'u bularak geri getirmek ve İason'un tahtı geri almasını sağlamaktır (Emir, 2009). Hızlı ve dayanıklı Argo'ya binen 50 kişi en sonunda hiçbir gemiye geçit vermeyen Çarpışan Kayaların (Symplegades) önüne gelirler. Ancak Argo'yu çarpışan kayalardan zarara görmeden geçirmeleri için plan yapmaları gerekmektedir.

Çizelge 1. Makalenin konusu olan jeomitositlerin özellikleri.

Table 1. Characteristics of the geomythosites discussed in the Article.

Jeomitosit	Lokasyon	Jeolojik Özellik	Etkilendiği Kaynak	
1	Çarpışan Kayalar-Altın Post	Sarıyer/İstanbul	Volkanik, plaser	Efsane +Morfoloji
2	İstanbul Boğazı -Haliç	İstanbul Boğazı Haliç	Volkanik, Sedimanter, Magmatik	Efsane
3	Dilek Taşı	Beylikdüzü/İstanbul	Paleontolojik	Jeoloji+ Efsane
4	Peynir Kayalıkları	Gökçeada/ Çanakkale	Magmatik	Jeoloji+Efsane
5	Tantalos Göl'ü	Yamanlar/İzmir	Volkanik	Efsane + Jeoloji
6	Kızkumu	Orhaniye//Muğla	Güncel kumul	Efsane + Jeomorfoloji
7	Sedir Adası	Ula/Muğla	Güncel kumul	Efsane
8	Yarıkkaya Kanyonu	İskenderun/Hatay	Tektonik	Jeoloji+Efsane
9	Celil Boğazı	Cihanbeyli/Konya	Volkanik, tektonik, Jeomorfolojik	Jeoloji+Jeomorfoloji+Efsane
10	Delik Taş	Bitlis	Tektonik- Jeomorfolojik	Jeoloji+Jeomorfoloji+ Efsane

İason önderliğindeki elli kahraman, Salmydessos Kralı Phineus'tan; "Boğazda esen güçlü rüzgârların boğazın her iki yakasındaki kayaları hareket ettirdiğini" öğrenirler. Phineus, çarpışan kayalara yaklaştıklarında bir güvercin uçurmalarını ve güvercin çarpışan kayaları geçerse arkasından Argo'nun da geçebileceğini söyler. Çarpışan kayalara güvercin gönderen argonotlar, güvercini takip ederek geçmeyi başarırlar (Yalçın vd., 2022). Bu alan günümüzde Sarıyer'in

Rumelifeneri Mahallesinde yer almaktadır (Şekil 3).

Çarpışan kayalar volkanik kayalar içinde yer almaktadır. İstanbul'un kuzeyinde yaygın olarak gözlenen bu kayalar Tüysüz vd. (2004) tarafından Yemişliçay grubu olarak adlandırılmıştır. Bazalt ve andezit bileşimli volkanik breş, aglomera, tüf, lav ve farklı piroklastik kayalardan oluşan bu birim Özgül (2011) tarafından Garipçe Formasyonu olarak isimlendirilmiştir.

Şekil 3. a) Çarpışan kayaların 1806 yılında yapılmış jeoloji haritası (Guillaume, 1806 (URL-1) **b)** George Sandys tarafından 1601 yılında yazılmış olan kitapta Çarpışan Kayalar ve Pompeii sütununun görünümü (URL-2) **c)** Argonotların Çarpışan Kayaları geçme girişimi ile ilgili gravür (Howard-Davie: URL-3), **d)** Pompeii sütununun orijinal görünümü (Yalçın vd., 2022), **e** ve **f)** Pompeii sütununun bulunduğu piroklastikler ve bunların üzerinde kalıntı olarak duran sütundan kalan yaklaşık 1 metrelik parça (Yalçın vd., 2022.), **g)** Garipçe Formasyonunun piroklastikleri.

Figure 3. a) Geological map of the Clashing Rocks made in 1806 (Guillaume, 1806(URL-1) **b)** View of the Clashing Rocks and Pompeii column in the book written by George Sandys in 1601 (URL-2), **c)** Engraving depicting the Argonauts' attempt to pass the Clashing Rocks (Howard-Davie: URL-3), **d)** The original appearance of the Pompeii column (Yalçın et al., 2022), **e** & **f)** The pyroclastic deposits where the Pompeii column is located and the approximately one-metre-long fragment of the column remaining as a relic on top of them (Yalçın et al., 2022), **g)** Pyroclastic deposits of the Garipçe Formation.

Erdem vd. (2021) bu volkanik kayaların yaşını Geç Kampaniyen olarak belirlemişlerdir. Çarpışan kayaların bulunduğu alanda aglomeralar egemendir. Garipçe ve Rumeli Feneri kaleleri Garipçe Formasyonu'ndan elde edilen bazalt ve aglomera bloklarından inşa edilmiştir. Bazalt bloklarının bulunduğu duvarlar sağlamlıklarını korurken aglomera kullanılan yapılarda yoğun aşınma ve yer yer çökme izleri gözlenmektedir.

Çarpışan Kayalar dünya çapında mitolojik bir öyküye sahip olan bir alandır. Hem jeolojik hem arkeolojik hem de mitolojik olarak çok önemli olan bu alanın korunması ve tanıtılması, tek geçim kaynağı balıkçılık olan Rumelifeneri'ne sürdürülebilir anlamda ciddi bir ekonomik hareketlilik getirecektir.

Çarpışan Kayaların gerçek öyküsü; İstanbul Boğazı'nın girişinde, Rumelifeneri'nden denize doğru birkaç yüz metre uzanan ve çoğu deniz tarafından örtülmüş olan volkanik kayaları fark edemeyen gemilerin bu kayalara çarparak batmalarıyla ilgili olmalıdır. Bu kayaların üzerinde bir de mermer sütun bulunmaktadır. Özkaya (2019) yaklaşık 2 bin yıl önce yapıldığı düşünülen ve Pompei Sütunu olarak bilinen sütunun üzerinde bulunduğu kayanın bir sunak olduğunu ama sütunun aynı zamanda boğaza giren gemilere işaret amaçlı olarak konulduğunu söylemektedir. İlk yapıldığı dönemde 6 metre olan sütun 1680 yılında meydana gelen çok şiddetli fırtına sonucunda kırılarak denize düşmüş ve kayanın üzerinde 1 metrelik kısmı kalmıştır (Özkaya, 2019).

Altın Posta Jeolojik anlam yüklemek de mümkündür. Gürcistan'ın geçmişinin önemli bir parçası olan Colchis Krallığı'na ait Güney Kafkasya köylüleri. Svaneti Bölgesi'nde dere yataklarından plaser altın elde etmek için koyun postlarını kullanıyorlardı. Derelere gerilen koyun veya keçi postları akarsuyun hızlı zamanlarında taşıdığı plaser altın taneciklerini yakalayarak bünyesinde tutuyordu. Suların hızının azaldığı mevsimde tamamen sarıya dönmüş olan postlar

silkelenerek altın elde ediliyordu. Yüzlerce yıldır kullanılan bu teknik zaman içinde altın post efsanesinin ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir (Okrostsvardze, 2017). Bölgedeki köylülerin günümüzde de bildiği bu teknik Lidyahlar tarafından Sardes antik kentinde de kullanılmış olma olasılığı oldukça fazladır.

Haliç ve İstanbul Boğazı

Bu öykü aslında dünya çapında bir jeomitolojik öyküdür. Çünkü sadece İstanbul Boğazı ile ilgili değildir. Öykünün sonu İstanbul Boğazında biter (Şekil 4). Öykü Zeus'un Argos Kralı İnakhos'un kızı prenses İo'yu görmesiyle başlar ve İo'ya aşık olur. İo, Tanrıça Hera'nın rahibelerinden biridir. Zeus Hera'nın kıskançlığını bilmesine rağmen yakışıklı bir genç olarak İo'yu kendine aşık eder ve birlikte olurlar. Zeus Hera'nın bu ilişkiyi öğrendiğinde İo'ya kötülük yapacağını bildiği için İo'yu boynuzları pırıl pırıl altın gibi parlayan, güzel ve sevimli beyaz bir ineğe dönüştürür. Ancak Hera bu ani değişikliği fark eder ve şüphelenir. İnek o kadar güzeldir ki Hera Zeus'tan ineği kendisine vermesini ister. Zeus Hera'nın öfkesini bildiği için ineği Hera'ya vermek zorunda kalır. Hera ineği çobanı Argos Pnoptes'e emanet eder. Böylece İo kendini Hera'nın sürüsündeki diğer ineklerin arasında bulur. Tam 100 göze sahip olan çoban asla uyumaz. Çünkü gözlerinin yarısı gündüz yarısı da gece açık durur. Böylece kimse sürüye yanaşamaz. İo sürünün içinde ağlamaya başlar. Çaresizdir ve bir inek olmuştur. Üstelik hamiledir. Zeus İo'yu bu durumdan kurtarmak ister ama tanrısal gücüne rağmen Hera'nın öfkesinden korkmaktadır. Çareyi tanrılar arasında en kurnaz olan oğlu Hermes'ten yardım istemekte bulur. Hermes bu sorunu tek başına çözemeyeceğini ve Hera'nın çobanı Argos Pnoptes'e görünmeden İo'ya yaklaşamayacağını bilir. Olympos'un derinliklerindeki bir mağarada uyuyan uyku tanrısı Hypnos'a giderek ondan yardım ister. Hypnos da Hera'nın öfkesinden çekinir ama emir Zeus'tan geldiği için Hermes'e yardım eder. Hermes,

Zeus'un verdiği kuru haşhaş yapraklarını sürünün bulunduğu vadinin ucunda yakar, yapraklardan yayılan koku çobanı uyutur, çobanın kafasını keser ve İo'yu kurtarır. İo hala inek şeklindedir ve kurtulmak için bütün hızıyla koşmaya başlar. Ancak Hera çobanın öldürüldüğünü ve İo'nun kaçtığını anlar. İo'nun peşine dev bir at sineği salar. At sineği sürekli olarak İo'yu rahatsız eder ve ısırarak büyük acılar verir. İo hem korkunun hem de acının etkisiyle dört nala koşmaya devam eder. Tüm Yunanistan'ı kat eder, bir denizi geçer. Bu denize adını bırakır: İyon Denizi. Sineğin sürekli kovaladığı ve ısırdığı İo deniz geçerek Ege'ye varır ve Anadolu'ya doğru kaçmaya devam eder. Geçtiği bölgeye de adını bırakır: İyonya. Bebeğin doğumu yaklaşmıştır. Aynı hızla koşmaya devam ederken sinek de ısırarak acı vermeye devam eder. İstanbul'a vardığında sinek öyle bir ısırır ki altın boynuzlarını yere vuracak kadar canı yanar. Boynuzlar yerde büyük bir yarık açar. Bu çatlağa altın boynuz anlamına gelen Khruson Keras ismi verilir. Mitolojiye göre Haliç böyle oluşur. İo, Kağıthane deresinin kaynağının çıktığı yerde bulunan bir mağaraya sığınır. Bu mağara, dereye biraz uzak olsa da Yarımburgaz Mağarası olabilir. Sinek mağaraya giremez. İo burada güzeller güzeli kızı Keroessa'yı doğurur. İo kızını mağarada bırakarak daha uzaklara kaçmak için tekrar yola çıkar. Ancak at sineği dışarıda onu bekliyordur. Sinek tekrar ısırılmaya başlar. Yeniden dört nala koşmaya başlayan İo deniz kıyısına gelir. Burası dar bir boğazdır. Karşıdaki kara parçasına gitmesi için bu boğazı geçmesi gereklidir. Can havliyle büyük bir sıçrama yaparak boğazdan Asya kıtasına geçer. Ardında "İnek Geçidi" anlamına gelen Bosphorus ismini bırakır. Öykü olumlu biter. İo günler, aylar koşarak Fenike ve oradan da Nil Vadisine varır. Çok geçmeden Zeus'da İo'nun peşinden gelerek İo'yu tekrardan eski haline dönüştürür. İo ve Zeus'un bir erkek çocukları daha olur. İo öldüğünde Zeus tarafından göklere çıkarılır ve bir takımyıldızına dönüştürür: İo takım yıldızı (Tuna, 2023).

Oktay ve Gökaşan (2012) İstanbul ve Kocaeli bloklarının saat yönünde farklı hızlarda dönmelerinin İstanbul Boğazı'nın bir makaslama zonu şeklinde açılmasını sağladığını, ancak su bağlantısının Holosen 'de Boğaz'ın kuzey ve güneyinde yer alan körfezlerin birleşmesi ile meydana geldiğini söylemişlerdir. Bu bilimsel bakış açısı sadece bilim insanlarını ilgilendirirken, İo'nun öyküsü yüzlerce yıl toplumlari büyük ölçüde etkilemiştir. Bu örnek aslında jeomitolojik öykülerin ne kadar güçlü olduğunun önemli bir kanıtıdır.

Dilek Taşı

İstanbul ve civarında, farklı lokasyonlarda Geç Oligosen-Erken Miyosen yaş aralığında silisleşmiş (fosilleşmiş) ağaç parçalarına rastlanmaktadır (Karlıoğlu vd., 2009; Akkemik ve Sakıncı 2013; Akkemik vd., 2019). Beylikdüzü ilçesi sınırları içinde muhtemelen Pagan dönemine kadar uzanan, Hıristiyan ve Müslüman toplumlar tarafından kutsal kabul edilen yaklaşık 5,5 ton ağırlığında silisleşmiş bir ağaç tespit edilmiş, bu fosil ağaç Beylikdüzü Belediyesi tarafından Atatürk Kültür Merkezine taşınarak koruma altına almıştır (Şekil 5). Bu fosil ağaç Osmanlı arşivlerinde "Dilek Taşı" veya "Delikli Taş" olarak geçmektedir (Akkemik vd., 2019, Güngör vd., 2025).

Taşın ağaca benzemesine bir anlam veremeyen toplum, doğal olarak taşa bir kutsallık anlamı yüklemiş ve ondan çare ummaya başlamıştır. Bir şekilde başlayan bu kutsallık zaman içinde güçlenmiştir. Böyle sağlam bir altlık ile bu ritüeli bilen ya da büyüklerinden bir şekilde duymuş insanların anlatımlarından; para atma (karşılık ödeme), çaput bağlama (işaret etme), içinden çocuk geçirme (labirent kültü, çıkış yolu), mum yakma (ateş, aydınlatma, görülme), duvar örme (temenos), adak adama (feda etme) yolu ile dileklerde bulunma ritüellerinin (icraların) gerçekleştiği kesin olarak bilinmektedir (Güngör vd., 2025).

Şekil 4. a ve b) Mitolojide İo tarafından açıldığına inanılan Haliç ve İstanbul Boğazı. **c ve d)** İo'nun saklanmış olabileceği Yarımburgaz mağarası.

Figure 4. a & b) The Golden Horn and the Bosphorus Strait, believed in mythology to have been opened by Io. **c, & d)** The Yarımburgaz cave, believed to be a place where Io may have taken refuge.

Şekil 5. Dilek taşının taşınma ve Atatürk Kültür merkezindeki yerine konma aşamaları. **a ve b)** Fosil

ağacın bulunduğu yerden vinç yardımıyla alınarak kamyonla konulması, **c)** Beylikdüzü Atatürk Kültür Merkezine getirilerek salona sokulması, **d)** Hazırlanan platforma konularak ziyarete hazır hale getirilmesi.

Figure 5. Stages of transporting the wishing stone and placing it in its location at the Atatürk Cultural Centre. **a & b)** Removal from the location of the fossilized tree using a crane and loading onto a lorry, **c)** Transport to the Beylikdüzü Atatürk Cultural Centre and installation inside the exhibition hall, **d)** It is placed on the prepared platform and made ready for visitors.

Bu ritüel yakın zamana kadar devam etmiştir. Fosil ağacı sergilendiği yerde ziyaret edenlerden bazıları çocukken bu ağacın içinden

geçerek dilek dilediklerini söylemişlerdir. Tüm bu özelliklerinden yola çıkılarak bu devasa fosil ağacın önemli bir jeomitosit olduğu kabul edilebilir.

Peynir Kayalıkları

Gökçeada'nın kuzeydoğusunda yer alan Peynir Kayalıkları (Şekil 6) hem Gökçeada'nın önemli bir jeositidir hem de mitolojik bir hikâyesi vardır. Efsaneye göre adada çok sayıda koyun ve keçisi olan yaşlı ve zengin bir kadın varmış. İnatçılığı nedeniyle adada yaşayan insanlarla arası kötüymüş. Bilinmeyen nedenlerden dolayı, bu kadın öldüğünde cennete kabul edilmek için çok sayıda peynir kalıbı yapmış. İçlerini peynirle doldurmuş ve üst üste dizmiş. Bu kadar çok peyniri paylaşmak yerine onları cennete girmek için kullanmak istemiş ve bu da tanrıları kızdırmış. Mart ayının başlarında adanın meşhur rüzgârıyla birlikte Gökçeada'da soğuk bir hava esmiş. Bu soğuk hava kadının ve peynirlerin donmasına neden olmuş, peynir kalıpları da taşa dönüşmüş. Mitolojiye göre bu kayalar o peynirlerin taşlaşmış halleridir (Güngör, 2024).

Gökçeada'nın jeolojik yapısında mağmatik kayalar önemli bir yer tutar ve bu kayaların oluşturduğu morfolojik özelliklerden dolayı ada 'Domlar Ülkesi' olarak da tanımlanmıştır (Sarı vd.

2015). Bu dom yapılarının gözlemlendiği alanlardan olan ve adanın doğu kesiminde gözlenen Orta Eosen-Erken Oligosen yaşlı diyoritik bileşimli kayalar efsaneye konu olan Peynir Kayalıklarını oluşturmaktadır (Güngör, 2024). Bu yapıların en güzel gözlemlendiği yer deniz tarafından olmakla birlikte eski bir taş ocağının uç kısmından da görülebilmektedir (Şekil 6). Adanın bu kesimi, tektonik hareketlerle sürekli yükselmiş ve bunun sonucu dikey ve yatay çatlaklar ve de ayrışmanın da etkisiyle bugünkü görünümünü kazanmıştır. Peynir kayalıkları toplumun anlam veremediği bazı jeolojik görüntüler için sınırsız bir hayal gücüyle yakıştırma yaptığının güzel bir örneğidir.

Tantalos Göl'ü (Karagöl)

Yüksekliği 1076 metre olan Yamanlar Dağı'nın zirve kesimlerinde yer alan Karagöl'ün diğer adı da Tantalos Gölü'dür. Karagöl günümüzde İzmir'de sıcağın bunalanlar için bir kaçış merkezidir. Yörede yaşayanlar, özellikle de yaşlılar Karagöl'ü Tantalos'un gölü olarak bilirler. Tantalos, Zeus'un bir ölümlü ile olan ilişkisinden doğmuş bir yarı tanrıdır. Kimi zaman Frigya Kralı olarak anılsa da bununla ilgili kesin bir delil yoktur. Ancak Spilos Kralı olduğu da söylenmektedir (Aksoy, 2018). Tantalos, Manisa sınırları içinde olan Spilos (Sipil) dağında yaşadığı için Spilos Kralı olması daha olasıdır.

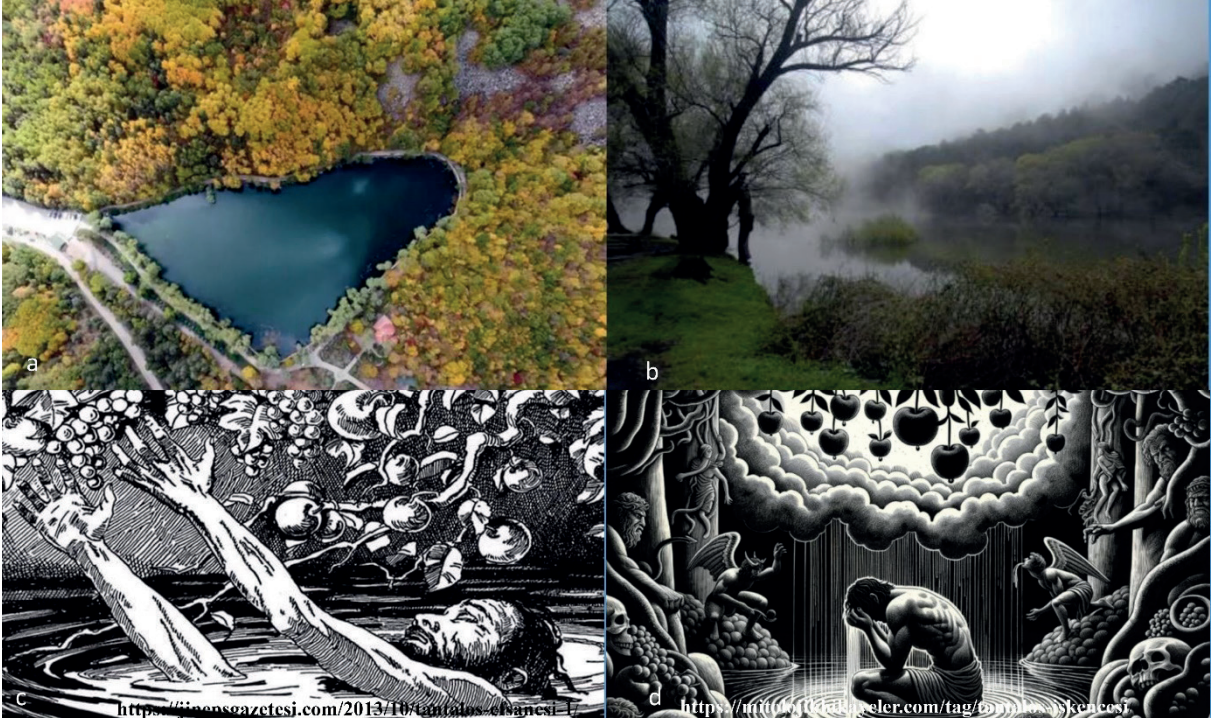
Şekil 6. Peynir Kayalıklarının uzaktan/deniz tarafından kalıp halinde görünümü.

Figure 6. A view of the Cheese Rocks from a distance/seaside.

Tantalos, kibri yüzünden tanrıları küçümsemiş ve onlarla alay etmek için birçok yol denemiştir. İsmi antik dönemlerden günümüze kadar gelmesi, ona uygulanan ve “*Tantalos İşkencesi*” olarak anılan eziyetle ilişkilidir. Bu işkence ona babası Zeus tarafından verilen bir cezadır. Zeus’un ona bu cezayı neden verdiğine dair birçok görüş vardır. Bunlardan ilki Tanrıların sofrasından çaldığı nektarı ölümlülerle paylaşmasıdır. İkincisi de tanrıların gerçekten de her şeyi bilip bilmediklerini test etmek için oğlu Pelops’u kesip pişirerek tanrılara sunmasıdır (Dağar, 2005). Demeter dışında diğer tanrıların bunu fark etmesi ile oğlu yeniden diriltiştir. Diğer bir öykü de Tantalos’un tanrılarla yemek yediği sırada aralarında yaptıkları konuşmalardan hem tanrıların bazı sırlarını hem de Cosmos ile ilgili planlarını öğrenmiştir. Bu sırrı ölümlülerle paylaştığı için Zeus tarafından cezalandırılmıştır.

Zeus, Tantalos’a o kadar sinirlenir ki tuttuğu gibi Yamanlar Dağındaki bir delikten yeraltı dünyasının derinliklerine göndererek cezalandırır (Bean, 1995). Ceza, suyla dolu olan bir yerde olmasına rağmen asla suya ulaşamaması şeklindedir (Şekil 7). Boğazına kadar suyla dolu olan bir yerdedir ama canı su içmek istediğinde su çekilir ve asla suya ulaşamaz. Acıkınca başının üzerindeki meyvelere uzanır ama meyveler hemen yükselerek ondan kaçarak. Bu işkence mitolojiye Tantalos İşkencesi olarak geçmiştir. Öyküye göre Zeus’un Tantalos’u attığı delik daha sonra suyla dolarak bir göl oluşmuştur.

Bu göl Yamanlar Dağı üzerindeki tipik bir heyelan gölü olan Karagöl’dür (Şekil 7). Günümüzde bile Tantalos gölü olarak bilinen gölün bu ismini ve öyküsünü antik dönemlerden alması ve günümüze kadar gelmesi de ilginçtir.

Şekil 7. a ve b) İzmir Yamanlar Dağının yamacında bulunan ve bir heyelan gölü olan Karagöl (Tantalos Gölü) **c & d)** Tantalos’un cezalandırılması (URL-4, URL-5).

Figure 7. a & b) Karagöl (Lake Tantalus), a landslide lake located on the slopes of Yamanlar Mountain in İzmir: **c & d)** Punishment of Tantalus (URL-4, URL-5).

Göl civarında birçok antik kalıntının olması da bu mitolojik öykünün inandırıcı olmasına neden olmuştur. Antik dönemden beri yayılan bu öykü toplumu zamanla gölün öteki dünyaya açılan bir kapı olduğuna inandırmıştır.

Kızkumu

Kızkumu Plajı Muğla'nın Marmaris ilçesinin Orhaniye Mahallesi'nin 4 kilometre kuzeybatısında yar almaktadır. Dünyaca ünlü bu plajda, su altında 5-15 metre genişliğinde, 30-50 santimetre derinliğinde ve yaklaşık 600 metre uzunluğundaki kırmızı renkli bir kum seti bulunmaktadır. İnsanlar bu kum seti üzerinde yürüyebilmektedirler. Bu olağanüstü yer şeklinin oluşumu ile ilgili aynı kral ve kızının başından geçtiği söylenen iki farkı efsane anlatılır (Ekinci ve Doğaner, 2016)

Birinci efsane bir aşk öyküsüdür. Bölgede yaklaşık 2700 yıl önce varlığını sürdüren Bybassos Antik Kentinin kralının kızı ile balıkçı arasında geçen bir aşk öyküsüdür. Kralın kızı ile balıkçı genç buluşmak için ışıkla haberleşmektedir. Kız sahile gidip ışıkla işaret verdiğinde balıkçı da karşı kıyıda ona doğru gelirmiş. Ancak bu ilişkiyi öğrenen kral askerlerine balıkçıya işaret vermelerini emretmiş. Işıkları gören balıkçı daha önceden de yaptığı gibi karşı kıyıya doğru geçmeye başlamış. Bu durumu fark eden ve askerlerin elinden kurtulan kralın kızı, sevdiğini kurtarmak için denize koşmuş. Kızın attığı her adım kuma dönüşmüş ve böylelikle kız rahatlıkla yürüyebilmiş. Ancak arkadan gelen askerler bu kumda yürüyememiş ve denize batmışlar. Denizde yürüyemeyen askerler balıkçıyı vurmak için ok atmaya başlamışlar. Ancak oklar kıza isabet etmiş. Kızdan akan kanlar kumları kırmızıya boyamış. Balıkçı kızı kucağına alarak uzaklaşmış ve bir daha onlardan haber alınamamış (URL-6, URL-7; Gül vd., 2020)

İkinci öykü ilkinden biraz farklıdır Antik Bybassos Kentine saldıran korsanlar kenti işgal

ederek kralı ve halkı öldürürler. Ancak güzelliğiyle ün salmış olan kralın kızı kurtularak denize doğru kaçmaya başlar. Prenses yüzmeye bilmediği için deniz kıyısından eteğine taş doldurur ve denize girer. Yürürken attığı her taş ona kumdan bir yol olur. Eteğindeki taşlar bitince yüzmeye bilmeyen prenses denizde boğulur (URL-6, URL-7).

Kızkumu aslında bir kum setidir. Kum ve çakıl boyutunda olan bu kum seti radyolarit, çört ve kireçtaşlarının atmosferik koşullarda altında fiziksel parçalanması ile oluşmuştur. Uzunluğu yaklaşık olarak 375 metredir. Genişliği ise yıllara göre farklılık göstermekle birlikte 5-15 metre arasında değişmektedir. Bu kum setini oluşturan çakıl ve kum parçaları kahverengi, kırmızı ve sarı renklindedir (Atabey, 2002). Aynı yayında Atabey, Kızkumu'nun 1963 yılında basılan 1/25.000 ölçekli haritada kara olarak gösterildiğini belirtmektedir. Geçen zaman süresinde Kızkumu bugünkü şeklini almış ve deniz yüzeyinin 20-50 santimetre altında kalmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. a) Kızkumu ve üzerinde yürüyen insanlar, **b)** Efsanenin anısına yapılmış olan heykel **c)** Kum dilinin yukarıdan görünümü (URL-6, URL-7).

Figure 8. a) The sand spit and people walking on them, **b)** The statue erected in memory of the legend, **c)** View of the sand spit from above (URL-6, URL-7).

Sedir Adası Kleopatra'nın Kumları

Muğla'nın Ula ilçesi sınırları içinde kalan Sedir Adası olağanüstü bir öyküye ev sahipliği yapmaktadır. Adanın sadece kuzey kıyısındaki küçük bir plajda bulunan yuvarlak kum tanelerinin Kleopatra'nın bu plajda rahatça yüzmesi için Antik Mısır'dan gemilerle taşındığına inanılmaktadır. Öztürk vd. (1998) ve Öztürk (2004), plajda yaptıkları çalışmada bu ooidlerin denize doğru yelpaze şeklinde yaklaşık 100 metre genişliğe ulaştığını ve 8 metre derinliğe kadar gözlenebildiğini ortaya koymuşlardır. Plaj örtüsünün kalınlığı ise yaklaşık 40 santimetredir. Plajın denize kadar olan uzunluğu yaklaşık 40 metre, genişliği ise yaklaşık 15 metredir (Şekil 9). Geçmiş yıllarda plajda yüzenlerin dönerken bir avuç kum almaları bu doğal anıta büyük zarar vermiştir. Yaz aylarında tüm tur teknelerinin uğrak yeri olan Sedir Adası'nda kumların korunması

için plajın kumlarca zengin olan kısmında yüzmek yasaklanmıştır.

Bu mitolojik öykü Kleopatra'ya aşkını göstermek isteyen General Marcus Antonious'un Mısır'da Nil Nehri Deltasının batısında bulunan ooid kumlarını, gemilerle sedir adasına taşıtarak, adanın kuzeyindeki bu küçük plaja döktürdüğü ile ilgilidir (Özhan, 1990; Gül, 2017).

Çoğunlukla pürüzsüz, sedefe benzer dış yüzeyleri, mükemmel küresel şekilleri ve özel oluşum koşullarına gereksinim duyan karbonat taneciklerine ooid ismi verilmektedir (Gül, 2017). Ooidler buldukları plajlarda küresel yapıları nedeniyle ilgi odağı olurlar. Ooidler ilk aşamada belli büyüklüğe erişinceye kadar yüzer şekilde hareket ederken, jeomorfolojik süreçler sonrasında birikerek ve genellikle kalsit çimento ile bağlanarak oolitleri meydana getirirler (Erkan, 2013).

Şekil 9. a ve b) Sedir Adası Kleopatra Plajı'nın kuşbakışı görünümü, **c)** Girilmesi yasak olan plaj.

Figure 9. a & b) Bird's-eye view of Cleopatra Beach on Sedir Island, **c)** Beach where entry is prohibited.

Bu küresel karbonat tanecikleri çimentolu bir madde ile pekiştiklerinde oolitik kireçtaşlarını oluştururlar (Gül, 2017).

Adadaki ooidler ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır (Özhan, 1990; Öztürk vd., 1998; Öztürk, 2004; Altun vd., 2009; Eren vd., 2016). Bu çalışmaların sonucunda plajdaki kumların lokal olarak buldukları lokasyonda mı oluştuğu yoksa Mısır'dan mı getirildikleri konusunda ortak bir fikre varılamamıştır.

Ancak adayı ziyaret edenlerin çoğunluğu adadaki kumların Kleopatra'nın daha rahat yüzebilmesi için Mısır'dan getirildiğine inanmaktadır. Plajın koruma altında olması da bu mitolojik bakış açısının daha da pekişmesine katkı sağlamaktadır. Plajın bu kadar değerli olması ve ilgi çekmesinin ana nedeni ooidlerin oluşum mekanizması değil, Mısır'dan getirilmiş

olmalarıdır. Ziyaretçiler için ilgi çekici olan da budur. Bu anlamda Sedir Adası önemli bir jeomitosite ev sahipliği yapmaktadır.

Yarıkkaya Kanyonu

Yarıkkaya kanyonu İskenderun'un kuzeybatısında. Amanos Dağları'nın sonlandığı noktada bulunan bir doğa harikasıdır (Şekil 10). Oldukça derin yarılmış bu kanyon daha çok İskenderun'da büyük zararlara yol açan fırtınalarıyla bilinir. İskenderun'da yaşayan Nusayriler Kanyona "Şakkit Ali" (Zülfikar'ın yardığı yer) ismini vermiştir (URL-8). İskenderun'da karadan gelen ve kente zarar veren fırtınaların, Yarıkkaya'dan geldiğine inanılır. Yarıkkaya Kanyonu İskenderun kültüründe önemli bir yere sahiptir. Kanyon fırtınayı önceden haber verir, aniden güçlü esmez.

Şekil 10. Yarıkkaya kanyonundan Google Earth ve yakından görünümüleri.
Figure 10. Google Earth and close-up views of Yarıkkaya Canyon.

Hafif bir esintiyle başlar ve bazen saatte 100 kilometre hıza ulaşabilir. Öyle ki fırtınanın gücünden gemiler limana sığınmak zorunda kalır. Bu kadar ürkütücü olmasına rağmen yazın da serinlik verir. Akşam saatlerinde ortaya çıkan serinliğin kaynağı da Yarıkaya Kanyonu'dur. Kanyonla ilgili birkaç söylene bulunmaktadır. En çok bilinen Hz. Ali'nin bir savaş sırasında kılıcı Zülfikar ile dağa vurarak ortadan ikiye ayırdığını anlatan söylencedir. Rivayete göre, Hz. Ali müminlere yardım etmek için dağdan geçmek istemiş, kılıcını dağa vurunca derin bir yarık açılmıştır. Böylece Hz. Ali derin bir yarık açmış, bu yarıktan geçerek müminlerin yardımına koşmuştur.

Bu bölge tarihsel dönemlerde pek çok depreme tanıklık etmiştir. En son 6 Şubat gelen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler gibi tarih boyunca görülen birçok deprem (Güngör, 2021) kanyonun oluşumunda ve morfolojik gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bölgede henüz insan yerleşimlerinin olmadığı dönemlerde bu depremler topoğrafyada büyük değişikliğe neden olmuşlardır. Daha sonraki dönemlerde insan yaşamıyla beraber bu değişimlerin halk arasında efsanelerle anlatımı toplumsal açıdan mantıklı bir yaklaşım olabilir.

Celil Boğazı

Öykü Konya İlinin Cihanbeyli ilçesinin Kuşça beldesinde geçer. Burada Celil Boğazı olarak bilinen lokasyondaki "Ara Ağız" mevkiinde çadır kuran göçerlerin yaşadığı bir yerdir. Burada yaşayan göçerler arasında bir ana kızın birbirlerine olan sevgisi dillere destan bir hâl almıştır. Birbirlerinden bir dakika bile ayrı kalamazlar. Günün birinde kız, Celil Boğazından geçen bir delikanlıya gönlünü kaptırır. Delikanlı da kıza âşık olur. Bir süre sonra evlenmeye karar verirler. Kız evlenince de annesiyle birlikte kalacağını düşünür ama sevgilisi, eşini ailesinin yanına götürmeyi düşünmektedir. Evlendikten sonra erkek kıza gitme zamanının geldiğini söyler. Kız ağlayarak

asla böyle bir şeyin olamayacağını ve annesini terk etmeyeceğini söyler. Ama eşini kararından vazgeçirmesi olanaksızdır. Erkek son bir gece daha annesiyle kalmasına izin vereceğini ama ertesi gün yola çıkacaklarını söyler. Anne kız sabaha kadar birbirlerine sarılarak ağlarlar. Kız annesinden ayrılmaktansa ölmeyi tercih etmektedir. Allah'a "bizi ayırmaktansa taş döndür" diye dua ederler. Kız için annesinden ayrılığın ölümden bir farkı yoktur. Sabahın ilk ışıklarıyla eşi gelerek kıızı zorla annesinden ayırır ve ata bindirir. Arağız mevki ana kızın haykırılarıyla inler. Kız annesinden asla ayrılmayacağını anlar ve dörtlüye giden attan atlayarak hızla annesine doğru koşmaya başlar. Kavuşmalarına çok az bir mesafe kala ikisi de taş dönerler. Birbirlerine o kadar yakınken ne birleşmiş ne de ayrı kalmışlardır. Taşlaşan ana kızın gözlerinden sürekli yaş akmaya başlar. O gün bu gündür bu iki kayanın gözyaşları hiç dinmemiştir. Ana ile kız birbirlerine bu kadar yakınken kavuşamamanın gözyaşlarını şifa olarak etrafa dağıtmaya başlamıştır. Her yıl yüzlerce kişi burayı ziyaret ederek şifalı suların içer ve ana kızın biraz ilerisindeki çalılıklara bez bağlayarak dilek tutarlar (Güngör ve Oğuztüzün, 2007).

Celil boğazı ve civarı karasal çökellerin aşınmasıyla meydana gelmiş olağanüstü bir jeolojik miras alanıdır (Şekil 11). Bu aşınma şekilleri Üst Miyosen yaşlı İnsuyu Formasyonu'nun (Uygun, 1981; Ulu vd., 1994a ve b; Dirik ve Erol, 2003) boz, krem renkli çamurtaşı-çakıltası, tüfit ardalanması şeklinde gözlenen üst kesimlerinde gelişmiştir. Aşınma şekillerini bazıları oyularak, kilise veya konut amaçlı olarak da kullanılmıştır.

Deliklitaş (Semiramis Tüneli)

Bitlis-Diyarbakır karayolunun 5. kilometresinde yer alan Deliklitaş Traverten; Van Gölü çevresinden, Güneydoğu Anadolu'ya geçişi ya da Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden İran ve Karadeniz'e ulaşımın daha kolay sağlanabilmesi için delinmiş bir traverten sırtıdır.

Şekil 11. a) Ara Ağız mevkii. **b, c ve d)** Celil boğazında gözlenen, çöl ortamlarında oluşan ve Yardang olarak isimlendirilen farklı aşınma şekilleri. **e ve f)** İnsuyu Formasyonu'nun üst kesimlerindeki tapınak ve barınaklar.

Figure 11. a) The Ara Ağız region. **b, c & d)** Different erosion forms known as Yardang, formed in desert environments and observed in the Celil Gorge. **e & f)** Temples and shelters in the upper parts of the İnsuyu Formation.

Tarihsel bilgiler Asur Devleti döneminde (MÖ 1000-1275) bu bölgede yol yapım çalışmalarının olduğunu göstermiştir. Asur Kraliçesi Semiramis tarafından açtırıldığı sanılan bu traverten geçit, Asur kayıtlarında da geçmekte ve Semiramis Tüneli adı ile de bilinmektedir (Altun, 2025). Şerephan, travertenin insanların geçişini zorlaştırdığı için Hatun isimli bir kadın tarafından deldirildiği ve daha sonra da genişletildiği yazmaktadır.

“Bu deliktaş aynı zamanda bir pınardır. Suları fişkırdıktan sonra ve yeryüzüne çıktıktan sonra, günlerin geçmesiyle suları donar. Böylece taş, gelip geçenlerin önünde bir set meydana getirdiğinden, artık onlar da o seddi büyük güçle geçebilirler. Fakat Bedlis Şehrinde “Hatun Camii ve Köprüsü” adıyla bilinen bir cami ve büyük bir köprü yaptıran çağının hayırsever bir kadını, kayadan meydana gelmiş bu seddi deldirmiş ve

kervanların, yolcuların bu delikli taştan gelip geçmelerine elverişli olması için de taşın deliğini genişletir (Şerefhan, 1597).”

Evliya Çelebi de 1655 yılında uğradığı Bitlis izlenimlerinde tünelin Abbasi Sultanı Evhadullah’ın kızı Huma Hatun Sultan tarafında yaptırıldığını yazmıştır (Evliya Çelebi, 2023)

Sebebi ve kimin yaptırdığı net olarak bilinmese de bu tünelin 1961 yılına kadar

kullanıldığı bilinmektedir. Bitlis- Diyarbakır karayolu, uzunluğu 12 metre, yüksekliği 6 metre ve genişliği de 4 metre olan bu tünelden geçmekteydi (Şekil 12). Van Gölü’nde feribot seferlerini başlaması amacıyla bölgeye getirilen feribotun parçaları tünelden geçemeyince tünel 1961 yılında dinamitle patlatılarak yol genişletilmiş ve Deliklitaş Travertenini günümüzdeki halini almıştır (Altun, 2025).

Şekil 12. a) Deliklitaş traverteninin güncel durumu. **b, c ve d)** Tarihi yüzlerce yıl geriye giden Semiramis tünelinin eski görüntüleri (Altun, 2025).

Figure 12. a) Current state of the Deliklitaş travertine. **b, c & d)** Historical images of the Semiramis tunnel dating back several hundred years (Altun, 2025).

Deliklitaş Traverteninin gözleendiği lokasyon geniş bir fosil traverten alanıdır. Aktif traverten sistem şu anda Deliklitaş'ın bulunduğu noktadadır (Şekil 12). Bitlis-Baykan güzergâhında birçok lokasyonda görülebilen travertenlerin en göz alıcı ve ulaşımı kolay olanı bu travertendir. Travertenin oluşumu Baykan Vadisi'ni açan büyük bir doğrultu atımlı fayı takip ederek yüzeye ulaşan sıcak/soğuk su çıkışları ile ilişkilidir. Traverten oluşumlarının geniş bir alana yayılmış olması fayın her bir aktivitesinde su çıkışlarının da yerinin değişmesinden olmalıdır. Sistem, aktif olan bu fayın çatlaklarından çıkarak bir traverten sırtı oluşturmuştur. Bu sırtın dik bir eğimle sona erdiği noktada ise Türkiye'nin görsel olarak en güzel travertenini meydana gelmiştir. Travertenin yol ile birleştiği noktada, sarkıt, dikit, perde sarkıt ve folyo yapılar gözlenmektedir. Sırtın kuzeydoğu ucunda yer alan Deliklitaş Köyü civarında ise su çıkışları ve birçok traverten oluşumları da gözlenmektedir (Altun, 2025)

TARTIŞMA ve SONUÇ

Anadolu coğrafyasının eşsiz jeolojik ve kültürel zenginliği bu bölgede oldukça fazla mitolojik öykü çıkmasına yol açmıştır. Mitolojik öyküler, İnsan türünün ilk ortaya çıkışından günümüze kadar geçen zaman içinde, toplumların doğa olaylarına bir anlam verme çabası ile şekillenmiş ve güçlenmiştir. İnsanın günümüzdeki verilere göre yerleşik yaşama geçtiği yaklaşık 12 bin yıl öncesinden itibaren mitolojik öyküler kısa süre içinde toplumları yönetecek kadar güç kazanmışlardır. Bu öykülerin önemli bir kısmı jeolojik/jeomorfolojik süreçlerden kaynaklanmaktadır.

Bazı durumlarda Jeolojik öyküler ve efsaneler iç içe geçmiştir. Bunun en güzel örneği Hz. Ali öyküleridir. Hz. Ali ile ilgili özellikle İslam dünyasında birçok öykü bulunmaktadır. Bu öykülerin çok büyük çoğunluğu Hz. Ali'nin yaşadığı dönemlerden yüzlerce yıl sonrasına

denk gelmektedir. Ancak figür o kadar güçlüdür ki jeolojik problemleri bile çözdüğüne inanılırken yaşadığı zaman ve coğrafya dikkate alınmaz. Bunlardan biri de Hz. Ali'nin müdahalesiyle yapılmış olduğu düşünülen ve Afganistan'da geçen Amir Gölü barajı ile ilgilidir. Moğol İmparatoru Babür (1483-1530) döneminde kışın fazla yağın karların aniden erimesi ile meydana gelen sellerin köyleri yok etmesi nedeniyle bir baraj yapılmasına karar verilmiştir. Ancak bu çaba boşa çıkar, baraj bir türlü yapılamaz. Hz. Ali müdahale ederek kılıcı Zülfikar ile dağın zirvesini keser ve zirveden çıkan malzeme ile bir baraj inşa eder. Ancak sel suları bu barajı da yıkar. Hz. Ali bu kez yeni bir baraj yapar o da yıkılır. Hz. Ali öfkelenerek devasa bir kayayı kaldırıp selin önüne koyarak yıkılmayacak bir baraj oluşturmayı başarır (Bourrouilh vd., 2007). Bu mitolojik öykü bir felaketin engellenmesinde jeoloji ile halk inanışlarının bazen iç içe geçtiğini ve zaman ve mekân sınırı tanımadığının güzel bir örneğidir.

Bu mitolojik öykülerin çoğunluğunun da az veya çok jeolojiyle ilgisi vardır. Jeolojik bir olay olan bir gaz çıkışı ağzından ateş saçan bir canavara, bir fayın zayıf zonlarından çıkan yeraltı suları kutsal bir kişiliğe veya fosilleşmiş bir ağaç kutsal bir varlığa dönüşebilmektedir. Jeolojik kökenli mitolojik öykülerin tümü, toplumların oluşumunu anlamakta zorlandığı, anlamını bulamadığı jeolojik olayları belli bir dogmatik mantık çerçevesinde yorumlaması ile ortaya çıkmıştır. Böyle bir bakış açısının olması da gayet normaldir. Çünkü insanlar ancak bildikleri kadarıyla yorum yapabilmektedirler. Bugün birçok mitolojik öykünün aslında jeolojik olaylar sonrasında şekillendiği bilinmektedir. Bu öyküler o kadar güçlü ve toplumun belleğinde o kadar net bir şekilde yer etmiştir ki bilimsel gerçekler ne derse desin insanlar bu inanışlarından vazgeçmeyeceklerdir. Örneğin Munzur Baba efsanesinin kaynağının Ovacık Fayı olduğu gerçeği Munzur Baba'nın kutsallığına inananların sayısını azaltmayacaktır. Bu inanış birkaç yüzyıl

önce var olduğu gibi birkaç yüzyıl sonra da var olacaktır. Dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan Truva Savaşı'nın başlamasının ana nedeni Helen'in Paris tarafından kaçırılması değildir. Bu sadece savaşın başlaması için bir bahanedir. Asıl neden Truva kralı Priamos'un altınları yani Truva'nın zenginliğidir. Bu zenginlik de bölgedeki alterasyon zonlarından ve plaserlerden elde edilen altın sayesinde olmuştur. Günümüzde halen aynı coğrafyada altın üretimi yapılmaktadır.

Jeoloji/jeomorfoloji ağırlıklı bu tür mitolojik öyküler buldukları bölgelere ciddi ekonomik katkılar da sunmaktadırlar. Böylece mitolojik bir öykü jeolojik veya jeomorfolojik katkıyla Jeoturistik bir öğeye dönüşmektedir.

Türkiye'nin farklı bölgelerine yayılmış çok sayıda jeomitosit bulunmaktadır. Bu sayıca fazlalık Anadolu coğrafyasının zengin jeolojisi ile Anadolu uygarlıklarından kaynaklanan zengin öykülerin bir araya gelmesinin sonucudur. Bu zengin öyküler Anadolu coğrafyasının jeolojik çeşitliliğinin mitolojik hafızaya yansıdığını göstermektedir. Her bir jeomitosit, yalnızca jeolojik/jeomorfolojik bir oluşum değil, aynı zamanda toplumların geçmişten bugüne aktardığı kolektif belleğin ve inançların da taşıyıcısı konumundadır.

Jeomitolojik öyküler her ne kadar fantastik gibi gözükse de arka planda geçmişte yaşanmış ve insanların şahit olduğu olan bir takım jeolojik olaylar hakkında önemli bilgiler de vermektedir. Bu nedenle yer bilimcilerin bu Jeomitolojik öykülere sadece içeriğinde jeoloji/jeomorfolojinin bulunduğu öyküler olarak değil, yakın bir dönemin jeolojik geçmişi hakkında önemli bilgiler veren olaylar gözüyle bakmaları gereklidir.

Bir kültürün veya mitolojik unsurun 'jeomitosit' olabilmesi için, o yerin jeosit envanterinde olması ve o yer hakkında efsane, destan ve hikayesinin yazılı olarak tarihi kayıtlarda yer alması gerektiği önerilmiştir (Kazancı ve Boyraz-Aslan, 2025). Her mitolojik öykünün,

eğer yer bilimleri ile dolaylı veya dolaysız bir ilgisi yoksa ve jeosit envanterinde yer almıyorsa jeomitolojik öykü olarak kabul edilmesi doğru değildir. Ancak bunun için söz konusu bölgedeki tüm Jeosit envanterinin çıkarılış olması gerekir. Kazancı ve Boyraz-Aslan (2025) bu jeositlere "Jeomitosit" denmesini önermektedirler.

Ülkemiz uluslararası öneme sahip jeomitositlere sahiptir. Bir mitolojik öykünün jeomitosit envanterine eklenmesinin ilk şartı yer bilimlerinin ağırlığının belirgin olmasıdır. Aksi takdirde kısa süre içinde yeni bir kavram kargaşasının oluşması kaçınılmaz olur. Bu nedenle öncelikle bir jeositin jeomitosit olarak tanımlanabilmesi için belirli kriterler getirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Kazancı ve Boyraz-Aslan (2025) tarafından önerilen 27 ve Gül vd. (2025) tarafından önerilen 8 adet jeomitosite ek olarak 10 adet yeni jeomitosit önerilmektedir. Böylece kısa süre içinde envantere 45 adet jeomitosit eklenmiş olacaktır. Önerilen jeomitositlerden İstanbul Boğazı ve Haliç, Çarpışan Kayalar, Kızılcı ve Sedir Adası uluslararası öneme sahip jeomitositlerdir. Celil Boğazı, Dilek Taşı, Yarıkkaya Kanyonu, Delik Taş, Tantalos Gölü ve Peynir Kayalıkları ise ulusal öneme sahip jeomitositler olarak belirlenmişlerdir.

Bu çalışmada önerilen 10 jeomitosit, gerek jeoloji-mitoloji ilişkisinin örneklendirilmesinde gerekse de kültürel mirasın korunması açısından önem arz etmektedir. Jeomitositler aynı zamanda toplumun kültür, eğitim ve turizm gibi konularda da farkındalığının artmasına neden olurlar. Bir kısmı yasal olarak da korunan bu jeomitositlerin korunması aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasın da korunması anlamına gelmektedir.

Mitolojik öykülere ilham olan jeolojik/jeomorfolojik oluşumlar, Türkiye için hem jeoturizm hem de doğa koruma amaçlı eğitimler açısından da ciddi bir potansiyele sahiptirler. Bu nedenle jeomitositlerin korunması ve envanterinin çıkarılması gerekmektedir. Yapılacak jeosit envanteri çalışmasına benzer şekilde Türkiye'nin

Jeomitosit envanteri de çıkarılmalıdır. Envanter çalışmasının hazırlanabilmesi için öncelikle jeolojik/Jeomorfolojik Jeomitositler ile ulusal veya uluslararası öneme sahip jeomitositlerin ayrı kategorilerde sınıflandırılarak bir modelin oluşturulması gerekmektedir. Bu sınıflama yapılırken bir jeomitositin sadece kültürel değerler bakımından değil aynı zamanda jeoturizm potansiyeli bakımından da bulunduğu bölgeye sürdürülebilir kalkınma yönüyle katkıları olabileceği belirtilmelidir. Bu çalışmada, literatürde daha önce önerilen jeomitositlere ek olarak yeni örnekler tanımlanmış ve Türkiye'nin jeomitosit zenginliği bir kez daha ortaya konmuştur.

EXTENDED SUMMARY

A significant portion of mythological tales are, to a greater or lesser extent, related to geosciences. Vitaliano (1973) was the first to draw attention to mythological narratives containing geological elements, defining such accounts as geomythological stories. In her work, Vitaliano emphasized that many mythological tales are rooted in geological events. Over time, such events, which were difficult for societies to explain, merged with local culture and were transformed into mythological elements. However, geology or geomorphology alone is insufficient for a mythological narrative to acquire geomythological significance; such narratives must also be substantiated through historical, archaeological, mythological, and anthropological evidence. Geomythology serves as an important tool for transmitting geological events that were not documented in writing, such as earthquakes and floods, to future generations. Notable examples include accounts of Noah's Ark and the Santorini eruption, which have survived through oral traditions. In certain cases, these stories provide valuable insights into events that actually occurred.

Türkiye possesses a rich heritage, both geologically and culturally. This richness has led to the emergence of numerous mythological stories directly or indirectly connected to geology. Since the earliest appearance of humankind, social formations ranging from small tribes to complex settlements have sought to make sense of incomprehensible natural phenomena through culturally specific worldviews, thereby generating diverse systems of belief. The transformation of geological events witnessed by communities into mythological narratives played a pivotal role in the formation of such systems. For instance, a gas emission that could not be understood was often interpreted as fire-breathing by an underground monster. The most notable example of this is Çıralı Yanartaş (Hoşgörmez, 2007). From a social perspective, it is not surprising that springs emerging from fault zones were associated with sacred figures, or that fossilized trees were regarded as holy beings. As a result, mythological stories originating from geology and geomorphology have been preserved in social memory from the past to the present, some of which remain powerful and influential even today.

Kazancı and Boyraz-Aslan (2025) categorized mythological tales reflecting the geology–mythology relationship into four thematic groups: religious, historical, folkloric, and popular. They defined mythological narratives where this relationship occurs as geomythos. This definition is adopted in the present study, emphasizing that a mythological tale can only be considered a geomythos if it is closely linked to earth sciences. In other words, geological or geomorphological processes must play a decisive role in its formation.

Geomythosites are significant not only scientifically but also culturally and economically. Mythological stories shaped by geomythology represent points where geological heritage and cultural heritage intersect. If properly evaluated, these sites can contribute substantially to sustainable regional development through

geotourism activities. From this perspective, establishing a comprehensive inventory of Türkiye's geomythosites and securing their protection would provide substantial scientific value while also contributing to sustainable tourism development.

In this study, ten new geomythosites are proposed, in addition to the twenty-seven identified by Kazancı and Boyraz-Aslan (2025) and the eight previously proposed by Gül et al. (2025). Accordingly, the total number of recorded geomythosites in Türkiye has reached forty-five. Given the country's exceptional geological complexity and cultural diversity, it is highly probable that this number will increase substantially as future research is conducted at the provincial scale. Of the ten geomythosites proposed here, the Bosphorus and Golden Horn, Çarpışan Kayalar, Kızkumu, and Sedir Adası are assessed as having international significance, whereas the Celil Strait, Dilek Stone, Yarikkaya Canyon, Delik Stone, Lake Tantalos, and Peynir Kayalıkları are classified as sites of national importance.

ORCID

Yıldırım Güngör <https://orcid.org/0000-0002-5580-4626>

Direnç Azaz <https://orcid.org/0000-0001-5441-0265>

KAYNAKLAR

- Akkemik, Ü. & Sakıncı, M. (2013). *Sequoioxylon* petrified woods from the Middle to Late Oligocene of Thrace (Turkey). *IAWA Journal*, 34(2), 177-182. <https://doi.org/10.1163/22941932-00000015>
- Akkemik, U, Akkılıç, H. & Gungor, Y. (2019). Fossil wood from the Neogene of the Kilyos coastal area in Istanbul, Turkey. *Palaeontographica Abteilung B*, 299(1-6), 133-185. <https://doi.org/10.1127/palb/2019/0065>
- Aksoy, F. (2018). *Tarih öncesi Çağlardan Roma'nın yıkılışına kadar Spil Dağı'nın (Sipylos) tarihi ve Arkeolojisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun, E. (2025). *Bitlis'in jeoçeşitliliği ve jeolojik miras potansiyelinin sürdürülebilir kalkınma açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi –Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Altun, N. E., Gül, M., Aktürk, S., Kuşçu, I. ve Kuşçu, G. (2009). *A geological approach for the assessment of the legend of the cleopatra beach: Investigation of the origin and formation conditions of ooids by sedimentological, mineralogical, geochemical and amino-acid recemization methods*. EU SMAP III Gökova Project Preparation of a Management Plan for the Integrated Coastal Zones of the Inner Gokova Bay and the Sedir Island, 60 pp
- Atabey, E. (2002.) *Korumaya Değer Doğal Bir Kum Dili, Orhaniye Kızkumu*. *Mavi Gezegen* 6, 76–77.
- Bean, G. E. (1995). *Eski Çağda Ege Bölgesi*, (Çev. İnci Delemen). Orion Yayınları, 360 s.
- Bourrouilh-Le Jan, F. G., Akram, I. B. & Schvoerer, N. (2007). Band-e-Amir Lakes and Dragon Valley (Bamiyan): myths and seismicity in Afghanistan. Myth and geology. *The Geological Society of London, Special Publications*, 273, 120-132. <https://doi.org/10.1144/GSL.SP.2007.273.01.11>
- Çığ, M. İ. (2015). *Gilgameş, tarihte ilk kral kahraman*. Kaynak yayınları, 95 s.4. Baskı
- Dağar, E. (2005). *Yamanlar Dağında Geç Antik Çağ İskanları: Kronoloji ve Mekan Organizasyonlarına ilişkin sorunlar*. Durugönül, S. ve Durukan, M. (Ed.ler). Olba XII, (S, 101-125), Kaam Yayınları.
- Dietrich, L., Meister, J., Dietrich, O., Notroff, J., Kiep, J., Heeb, J., Beuger, A. & Schütt, B. (2019). Cereal processing at Early Neolithic Göbekli Tepe, southeastern Turkey. *PLoS One* 14(5), Article e0215214. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0215214>
- Dirik, K. & Erol, O. (2003). Tectonomorphologic evolution of Tuzgölü and surrounding area, central Anatolia-Turkey. *Turkish Association of Petroleum Geologists Special Publication*, 5, 27-46.
- Ekinci, D. ve Doğanaer, S. (2016). Unique Spit: Kızkumu (Marmaris/Turkey). *Epra International Journal of Multidisciplinary Resaerch (JMR)*, 2(6), 35-48.
- Emir, O. (2009). Argonautlar Efsanesi: Bir Mitosun Ardındaki Gerçekler ve Kolkhis. *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 6, 9-24.

- Erdem, M. E., Özcan, E., Yücel, A. O., Okay, A. I., Erbay, S., Kaygılı, S. & Yılmaz, İ. (2021). Late Campanian larger benthic foraminifera from the Zekeriyaköy Formation (İstanbul, NW Turkey): taxonomy, stratigraphy, and paleogeography. *Turkish Journal of Earth Science*, 30(1), 1-21. <https://doi.org/10.3906/yer-2007-9>
- Eren, M., Güler, C., Kadir, S. & Wanas, H. (2016). Sedimentological, mineralogical and geochemical characteristics of the ooids in Cleopatra (Sedir Island, Gökova Bay, SW Turkey) and Alexandria (NW Egypt) Beach sediments: A comparison and reality of myth of the love. *Chemie der Erde (Geochemistry)*, 76(1), 157–169. <https://doi.org/10.1016/j.chemer.2016.02.001>
- Erkan, Y. (2013). *Sedimanter Petrografi* (Genişletilmiş 2. baskı). Afşaroğlu Matbaası.
- Ertekin, C., Ekinci, Y. L., Büyüksaraç, A. & Ekinci, R. (2021). Geoheritage in a mythical and volcanic terrain: an inventory and assessment study for geopark and geotourism, Nemrut volcano, Bitlis, Eastern Turkey. *Geoheritage*, 13, Article 73. <https://doi.org/10.1007/s12371-021-00593-5>
- Evlıya Çelebi. (2023). *Seyahatname*, Yeditepe Yayınevi.
- Gray, M. (2013). *Geodiversity: Valuing and Conserving Abiotic Nature*. Second Edition. Wiley Blackwell.
- Gül, Y. (2017). Kleopatra'nın İncileri mi, Doğanın İncileri mi: Ooidler. *Mavi Gezegen*, 22, 1-12.
- Gül, M., Küçükuysal, C., Çetin, E., Ataytür, Ö. & Masud, A. (2020). Coastal Erosion Threat on the Kızıkuşu Spit Geotourism Site (SW Turkey): Natural and Anthropogenic Factors. *Geoheritage*, 12(3), 1– 14. <https://doi.org/10.1007/s12371-020-00477-0>
- Gül, M., Özbek, A. & Gül, M. (2025). Geomyths of Tunceli, Eastern Türkiye. *Geoheritage*, 17, Article 65. <https://doi.org/10.1007/s12371-025-01106-4>
- Güngör, Y. (2021) *Dünyayı Etkileyen Afetler ve Alınan Dersler*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.
- Güngör, Y. (2024). Geoheritage Inventory and Geotourism Studies of Gökçeada (Çanakkale, Western Türkiye). *Geoheritage*, 16, Article 138, 1-29. <https://doi.org/10.1007/s12371-024-01038-5>
- Güngör, Y. ve Oğuztüzün, C. (2007). Celilın Peri Bacaları. *Atlas Dergisi*, 176, Sayfa 80-88.
- Güngör, Y., Akkemik, Ü., Azaz, D., Kimyonok, T., Çalık, M. M., Delibay, A. S. & Çiftçi, Y. (2025). An Example of a Spontaneous Geo-Conservation Beylikdüzü (İstanbul-Western Türkiye) Petrified Tree. *Geoheritage*, 17, Article 114. <https://doi.org/10.1007/s12371-025-01159-5>
- Hariri, Y. N. (2016). *Hayvanlardan Tanrılara, Sapiens. İnsan türünün kısa bir tarihi*. Kolektif Kitap.
- Hosgörmez, H. (2007). Origin of the natural gas seep of Çıralı (Chimera), Turkey: Site of the first Olympic fire. *Journal of Asian Earth Sciences*, 30(1), 131-141. <https://doi.org/10.1016/j.jseas.2006.08.002>
- Karaoğlu, Ö. & Kılıç, S. (2017). Nemrut volcanı ve kral Nemrut'un efsanesi. *Mavi Gezegen* 22, 29, 37
- Karlıoğlu, N., Akkemik, Ü. & Caner, H. (2009). Detection of some woody plants in Late Oligocene forests of İstanbul. Turkey. *Turkish Journal of Agriculture and Forestry*, 33(6), 577-584. <https://doi.org/10.3906/tar-0811-25>
- Kazancı, N. & Adıyaman-Lopes, Ö. (2022). The stones of Göbeklitepe, SE anatolia, turkey; an example of the shaping of cultural heritage by local geology since the early neolithic. *Geoheritage*, 14, Article 57. <https://doi.org/10.1007/s12371-022-00694-9>
- Kazancı, N. & Boyraz-Aslan, S. (2025). Brief Description of the Geomythological Sites in Anatolia, Türkiye. *Geoheritage*, 17, Article 113. <https://doi.org/10.1007/s12371-025-01160-y>
- Knitter, D., Braun, R., Clare, L., Nykamp, M. & Schütt, B. (2019). Göbekli Tepe: a brief description of the environmental development in the the Surroundings of the UNESCO World Heritage Site. *Land*, 8(4), 72; <https://doi.org/10.3390/land8040072>
- Mayor, A. (2004). Geomythology. In Selley, R.C., Cocks, R. & Pilmer, I. (Eds.), *Encyclopedia of Geology*, Elsevier.
- Okrostsvavidze, A. (2017). *The Argonauts: A modern Investigation of the Mythical "Gold Sars"*. Lambert Academic Publisher.
- Oktay, F. Y. ve Gökaşan, E. (2012). İstanbul Boğazının Oluşumu. 65. *Türkiye Jeoloji Kurultayı bildiri özetleri kitabı*, s., 172-173.
- Özgül, N. (2011). *İstanbul il alanının jeolojisi*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Planlama ve İmar Daire Başkanlığı, Zemin ve Deprem İnceleme Müdürlüğü, İstanbul, 305 s.
- Özhan, E. (1990). The legend of Cleopatra Beach: May it be true?. *Eurocoast*, 98-103, Marseilles.

- Özkaya, A. S. (2019). *İstanbul'un En Eski Dikilitaşı: Hayat Kurtaran Pompei Sütunu. İstanbul'un Simge Taşları*. Haz.: Fatih Dalgacı. İBB Kültür A.Ş. Yayını, İstanbul, 69-95.
- Öztürk, H. (2004). The origin of the ooides of the Cleopatra Beach of Sedir Island, Aegean Sea, Turkey. *37th CIESM Congress*, (p. 62). Barcelona.
- Öztürk, H., Öztürk, B. ve Öztürk, A. A. (1998). Kleopatra Plajı (Gökova Körfezi) Kumlarının esrarı üzerine bulgular. *Su Altı Bilimi ve Teknoloji Kongresi* (s.: 98-104). İstanbul Üniversitesi.
- Piccardi, L. (2007). The AD 60 Denizli Basin earthquake and the apparition of Archangel Michael at Colossae (Aegean Turkey). *Myth and Geology* (p.: 95-105). *The Geological Society of London* 350 p.,
- Piccardi, L. & Masse, W. B. (2007). *Myth and geology*. The Geological Society of London. London
- Sarı, R., Türkecan, A., Dönme, M., Küçükefe, Ş., Aydın, Ü. & Özmen, Ö. (2015). The geology of Gökçeada (Çanakale). *Bulletin of the Mineral Research and Exploration*, 150, 1-18.
- Schmidt, K. (2003). The 2003 Campaign at Göbekli Tepe (Southeastern Turkey). *Neo-lithics2/03, The Newsletter of Southwest Asian Neolithic Research*. https://www.exoriente.org/repository/NEO-LITHICS/NEO-LITHICS_2003_2.pdf
- Schmidt A. K., Danısık, M., Aydar, E., Şen, E., Ulusoy, I. & Lovera, O. M. (2014). Identifying the volcanic eruption depicted in a neolithic painting at Çatalhöyük (Turkey). *PloS ONE*, 9 (1) Article e84711. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0084711>
- Şerefhan. (1597). Şerefname. (Arapçadan Türkçeye çeviren: Bozarslan, M. E.), 4. Baskı (1990). İstanbul, Hasat Yayınları.
- Torrey, E. F. (2018). *Beynin evrimi ve tanrıların ortaya çıkışı*. Paloma Yayınevi.
- Tuna, T. (2023). Boğazın Üzerinden atlayan İnek. *İstanbul Dergi*, 14.
- Tüysüz, O., Aksay, A. ve Yiğitbaş, E. (2004). *Batı Karadeniz Litostratigrafi Birimleri*. MTA Stratigrafi Komitesi Litostratigrafi Birimleri Serisi, 1.
- Ulu, Ü., Bulduk, A. K., Ekmekçi, E., Karakaş, M., Öcal, H., Arbas, A., Saçlı, L., Taşkiran, A., Adır, M., Sözeri, Ş. ve Karabıykoğlu, M. (1994a). İnce-Akkise ve Cihanbeyli-Karapınar Alanının Jeolojisi (Rapor no: 9720). Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ulu, Ü., Ocal, H., Bulduk, A. K., Karakaş, M., Arbas, A., Saçlı, L., Taşkiran, A., Ekmekçi, E., Adır, M., Sözeri, Ş. ve Karabıykoğlu, M. (1994b). Cihanbeyli-Karapınar yöresi Geç Senozoyik çökeltme sistemi: Tektonik ve iklimsel önemi. *Türkiye Jeoloji Kurultayı Bülteni*, 9, 149-163.
- Uygun, A. (1981). Tuzgölü havzasının jeolojisi, evaporit oluşumları ve hidrokarbon olanakları. *Türkiye Jeoloji Kurumu İç Anadolu'nun Jeolojisi Sempozyumu*, Ankara, 66-71.
- URL-1, (05.09.2025). *Guillaume-Antoine Olivier, 1806*, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bosphore_de_Thrace_ou_Canal_de_la_Mer_Noire_-_Olivier_Guillaume_Antoine_-_1801.jpg
- URL-2, (25.08.2025). *George Sandys, 1610*, https://en.wikipedia.org/wiki/George_Sandys#cite_note-1-4
- URL-3, (05.09.2025). *Howard Davie*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Symplegades>
- URL-4, (06.09.2025). <https://jinepsgazetesi.com/2013/10/tantalos-efsanesi-1>
- URL-5, (05.09.2025). *Mitolojik Hikayeler, Tantalos İşkencesi*. <https://mitolojikhikayeler.com/tag/tantalos-iskencesi>
- URL-6, (25.08.2025). *Marmaris Kızkumu Plajı / Marmaris Kızılkum*. <https://tr.marmaris.info/project/marmaris-kizkumu-plaji/>
- URL-7, (25.08.2025). Marmaris Belediyesi İnternet Sayfası. <http://www.marmaris.bel.tr>
- URL-8, (25.08.2025). *Yarıkkaya Efsanesi, The Epoch Times, Tr*. <https://epochtimestr.com/index.php/yarikkaya-efsanesi>
- Vitaliano, D. (1973). Legend of the Earth; Their Geological Origins. İndiana University Press.
- Wallace-Hadrill (15 Eylül 2025). *BBC. Pompeii: Portents of Disaster*. https://www.bbc.co.uk/history/ancient/romans/pompeii_portents_01.shtml
- Yalçın, M. N., Güngör, Y. ve Angı, O. S. (2022). Çarpışan Kayaların (Rumeli Feneri /İstanbul) üç öyküsü. *Mavi Gezegen*, 30, 1-14
- Yüksel, V. ve Korkmaz, S. (1982) Mitoloji, Jeoloji ve turizm: Olimpos'un Sönmeyen Alevi. *Yeryuvarı ve İnsan* 7(2), 3-4.